

Nr. 10(110)

Bazūne

Latvijas Neredzīgo bibliotēkas avīzīte
par notikumiem bibliotēkas dzīvē

2020. gada 5. oktobris

RUDENS IENĀK BIBLIOTĒKĀ

Gunta Bite

Avīzītes «Bazūne» redaktore

Lēnām, maziem soliņiem tuvojas rudens. Arī mūsu bibliotēkas telpās arvien vairāk parādās rudenīgas krāsas un sajūtas, tāpēc aicinām no **5. līdz 30. oktobrim apmeklēt trīsdimensiju izstādi «Pa rudens taku ejot...»**, kur varēsit sajust un izsmaržot rudens dāsnās veltes.

Savukārt **no 12. līdz 30. oktobrim** LNerB Lasītāju apkalpošanas nodaļā būs apskatāma un aptaustāma izstāde, kas vēlta mūsu novadnieku sasniegumiem, strā-

dājot Rīgas Mācību-ražošanas uzņēmumā (Rīgas MRU). Tas būs vēsturisks atskats par kādreiz ražoto produkciju, sākot no Neredzīgo institūta darbnīcām līdz pagājušā gadsimta 90. gadu Rīgas MRU. Izstādē varēs apskatīt daudz un dažāda veida ražojumu sortimentu — no zobu birstītēm līdz sarežģītu aparātu sastāvdaļām.

No šī gada augusta mūsu bibliotēkas semināru telpā Rīgā bija apskatāma Anitas Šaliņas adījumu izstāde «Dzijas spēles». Nu pienācis laiks šo īpašo izstādi noslēgt, tāpēc aicinām uz tikšanos ar adījumu autori Anitu Šaliņu (datums tiks precizēts).

IESKATS GRĀMATĀ

VIŅŠ NOLIKA SAVAS VIEGLĀS DIENAS...

Herma Cīrule

BRN maketētāja

Tapšanas stadijā ir grāmata Braila rakstā par Alfrēdu Jaunušanu — talantīgu Nacionālā teātra aktieri un režisoru, kurš skatītājiem pazīstams gan kā izcils raksturlomu, gan komisko lomu tēlotājs. Viņa režijā ir tapušas daudzas brīnišķīgas izrādes.

Par viņa nozīmīgo darbu liecina saņemtie apbalvojumi, arī ceturtās šķiras Triju Zvaigžņu ordenis.

Viņa vārds uz visiem laikiem ierakstīts latviešu teātra vēsturē jau ar «Ilgu tramvaju» un Rūda lomu no «Skroderdienām Silmačos» vien, nerunājot par citām spožām lomām un režiju.

Varbūt mazajam zēnam Alfrēdam, daudzus gadus atpakaļ jau zvaigznēs bija ierakstīts viņa dzīves ceļš. Viņš pats to sauca par Likteni, no kura nevar ne aizbēgt, ne paslēpties, ne kaut ko sarunāt.

Un vēl tajās zvaigznēs bija ierakstīts, ka viņš būs saasināti jūtīgs bērns — skolā

kluss, rātns, savrups, ar zemu pašvērtējumu sava izskata un sīkā auguma dēļ. Vēlāk lielajā dzīvē — viegli ievainojams, mazvērtības kompleksu mocīts, taču vienlaikus ļoti radošs, apveltīts ar bagātu iztēli.

Liktenis viņam arī dāvina kādu mīlestību un tā ir uz mūžu un tā ir uzticīga un tā ir vienīgā. Tajā ir viss dzīvē nepiepildītais — mīļotā sieviete, bērni, ģimene un sauc to par teātri.

Viņa alkas pēc teātra ir tādas kā pārpausaulīgas. Mākslinieks atceras: «Kādā svētdienā man — deviņgadīgam puiselī — atklājās pasaule, ar kuru pirms tam nebiju saskāries. Tā mani pārsteidza, savīļoja, apbūra un paņēma savā varā. Kā vēlākie gadi liecinās — uz mūžu. Manā dzīvē ienāca teātris.»

Un Liktenis ņem mazo Alfrēdu pie rokas un ved, apsotot brīnumu... Bet viņš neapsola, ka nesāpēs. Zēns netic sev, viņam ir bail, bet tā uguns sirdī ir stiprāka un viņš ļaujas...

Alfrēds, atgriezies no kara, pabijis dažādos amatos, pārsvarā saistītos ar finanšu lietām. Labi apmaksāts darbs ministrijā dod iespēju izdzīvot pašam un uzturēt māti, kurai maza pensija. Tēvs miris. Viņš ir vienīgais apgādnieks, tādēļ tas nav mazsvarīgi. Tomēr šajā naudas pelnīšanas vietā viņš ir kā būri iesprostots putns un vēsts par Drāmas teātra studijas dibināšanu viņu vilinoši sauc kā Sirēnas balss un viņš nespēj šai balsij pretoties. Ar mīlošās mātes atbalstu, viņš noliek savas vieglās dienas un aiziet no labi apmaksāta darba ministrijā, zaudē visu, arī pārtikas kartīti, reizēm dzīvo pusbdā. Taču tas nav viss. Viņu māc šaubas.

Lai cik ļoti Jaunušans degtu teātrim, tomēr izšķirties ir grūti. Vecie kompleksi un sevis «sabrādāšana» nav nekur pazuduši. Viņam šķita, ka vizuāli teātrim nav piemērots — mazais augums, rēta sejā (piemiņa no kara laika), un, kā pats izsakās, ķērčoša balss, neatbilst priekšstatam par aktieri.

Un tomēr viņš riskē un tiek uzņemts Latvijas PSR Valsts drāmas teātra. Dramatiskajā studijā. Viņš nespēj noticēt tik lielai laimei un jūtas ne gluži vairs uz zemes.

Jaunušana un citu aktieru skatījumi par viņu ir atšķirīgi, tāpēc grāmatas autore Inta Kārklīņa, kura sākotnēji iecerējusi veidot šo grāmatu kā aktiera un režisora monologu, saprot, ka šim monologam jābūt ar komentāriem. Jaunušans uz daudzām lietām raugās caur savu kompleksu prizmu. Šaubas, neticība sev, slimīgs aizdomīgums, nespēja uzticēties cilvēkiem... Tas viss viņa dzīvei piešķīra rūgto vērmelju garšu. Var teikt, ka viņš, neprotot veidot attiecības distancējoties no cilvēkiem, labprātīgi sevi nolēma vientulībai.

Pats mākslinieks atzīst: «Allaž visu esmu malis un pārmalis sevī, un sevī arī to atstājis un krājis». Un, iespējams, tieši vienas un šī «pārmalšana» piešķīra viņa domām dziļumu un spēju atklāt dvēseli, kaut arī tas prasīja sevis dedzināšanu.

Kaut arī mākslinieks, nespēja veidot tuvas attiecības, tomēr izjuta dziļu cieņu pret cilvēkiem, bija taktisks un dzīvoja pēc principa «Nedari otram to, kas sāp pašam». Jaunušans cauri mūžam ir iznesis režisora Alfrēda Amtmaņa-Briediša novēlējumu ievērot vienu noteikumu: nekad nepazaudēt cilvēku.

Varbūt tieši šī sarežģītā iekšējā pasaule ir tā, kas viņam kā režisoram ļāva iestudēt dziļus, psiholoģiskus darbus, lieliski izprotot cilvēku iekšējo pasauli.

Pieradis sevi kritizēt viņš uzskata, ka mācībās viņam īsti labi neveicas, taču absolvējot Drāmas teātra studiju, viņš saņem augstāko novērtējumu un raksturojumā ir teikts:

«Ļoti apdāvināts skatuviskām dotībām un ar spilgtu tendenci uz režisūru. Izdomas un fantāzijas bagāts skatuves materiāls. Ļoti labs raksturotājs, ar lielām darba spējām un gribasspēku.»

Viņa mīlestība un bijība pret teātri, cieņa pret izcilajiem aktieriem un režisoriem, kas jau sevi pierādījuši, ir tik liela un kompleksi ne mazāki, ka viņš teātrī neienāk kā uzlecoša zvaigzne ar lielām ambīcijām un savu «es», nepretendē uz galvenajām lomām. Viņš pieticīgi un pateicīgi priecājas arī par tādām lomām kā trešais krauklis Raiņa «Zelta zirgā» un septītais komjaunietis A. Griguļa lugā «Māls un porcelāns».

Kaut arī daudz mācījies no tādiem režisoriem kā Žanis Katlavs un Alfrēds Amtmanis-Briedītis, par savu īsto skolotāju viņš vienmēr uzskatīs cienīto, apbrīnoto, pelto un nežēlastībā kritušo Veru Baļunu — un visu mūžu būs viņai pateicīgs. Viņas darba metodes varēja saukt par nežēlīgām, taču viņa bija izcila režisore un skolotāja.

Jaunušans absolūti neatbilda viņas standartiem. Kādā atceres pasākumā režisors Valdis Lūriņš saka: «Tieši viņš — ne pārāk smuks, maza auguma, ķērcošu balsi, kurš sākumā absolūti neatbilda Baļunas priekšstatam par aktieri vīrieti, kļuva ne tikai par vienu no viņas visaugstāk cienītajiem aktieriem, bet arī domubiedru. Jo savā ziņā Jaunušans ir tikpat neatkārtojami ģeniāls, cik neatkārtojama bija Baļuna.»

Vera Baļuna ir tā, kas nebaidās jaunajam, tikko studijas beigušajam aktierim, uzticēt nopietnas lomas un Jaunušans viņu nepievil. Kaut arī recenzijās viņš tiek slavēts par viņa izcilo spēja pazīt cilvēkus, lieliski parādīt gan pretrunas, gan tragismu, gan izmisumu, viņš savai varēšanai tā īsti netic un arī vēlāk reti, kad spēs noticēt.

Vera Baļuna viņā arī pamana komiķa dotības kas gan režisoriem, varbūt arī viņam pašam, ir atklājums. Kad Alfrēds Amtmanis-Briedītis uztic Rūda lomu Blaumaņa «Skroderdienas Silmačos» pie Drāmas teātra debesīm iemirdzas jauna un spilgta komiķa zvaigzne. Viņš pats par šo lomu saka: «Pa visiem šiem garajiem gadiem teātrī tikai trīs lomās man bijusi sajūta, ka, šķiet,

lidoju. Tik maz. Jā, Rūdis ir viena no tām.» Viņš pats šo laiku atceras kā savus laimīgākos gadus teātrī.

Kad viņš kļūst par galveno režisoru, sākas jauns dzīves posms viņa dzīvē. Jaunušanam nākas lauzties cauri brikšņiem un ērkšķiem, nākas smagi savainoties... Taču vieglumu viņš nekad nav meklējis. Ne visiem aktieriem viņa metodes būs pieņemamas un ne visi varēs sadzīvot ar viņa raksturu. Viņš taps apbrīnots, mīlēts, cienīts un arī nodots...

Varbūt tieši esot režisoram atklāsies tik daudz kopīga ar Veru Baļunu. Abu darba stils, prasības, maksimālisms. Tāpat kā Vera Baļuna, viņš izjutis kā sāp audzēkņu nodevība.

Pats kā no māla veidots, mīcīts un apdedzināts trauks, viņš atlaides nedeva arī saviem aktieriem. Lai gan Jaunušans cīnījās un pārdzīvoja par saviem aktieriem, disciplīnas jautājumos viņš bija prasīgs un nepieķāpīgs. Viņš neieredzēja paviršību, mazprasīgumu pret sevi. Un, iespējams, bija aktieri, kas dzīvi gribēja tvert vieglāk. Varbūt viņu skatījums kā jaunākai paaudzei bija laikmetīgāks un Jaunušans šķita pārāk konservatīvs, pārāk cieši iekrampējies vecajās tradīcijās.

Kaut arī skarbs, A. Jaunušans vienmēr ir bijis godīgs, patiess, ar augstu pienākuma apziņu, ļoti paškritisks (dažkārt pārlietu).

Var sacīt, ka Jaunušans bija perfekcionists. Vissvarīgākais dzīvē viņam tāpat kā Baļunai un Briedītim bija ne tikai labi, bet izcili padarīts darbs. Zemu līmeni viņš nepiedeva ne sev ne citiem, un tāpēc viņš vēl jo sāpīgāk pārdzīvoja neveiksmes un to, ko tikai viņš pats uzskatīja par neveiksmēm.

Nespējot atrast vārdus, lai atklātu kādu pēkšņi radušos domu, baidoties to pazaudēt, viņš to «parādīja». Viņš negaidīja atdarināšanu. Tas bija ieteikums, lai aktieris, šo domu, caur sevi «izfiltrējis» radītu ko jaunu, kaut ko savu.

Jaunušans saka: «Būs tādi, kas var ļoti loģiski, pareizi, izteiksmīgi norunāt autora tekstu... Un būs aktieri ar savu pasauli. Man vienmēr patikuši šie pēdējie.»

Veidojot izrādes, mākslinieks izvēlas repertuāru, kas cilvēkiem mācītu domāt, veicinātu savstarpējo sapratni citam ar citu un arī, lai vienkārši gaiši pasmietos. Jaunušanam svarīgs bija cilvēks, attiecības, tilts vienam pie otra. Tāds bija viņa iestudējums V. Tenesija luga «Ilgu tramvajs».

Pats režisors saka: «Esmu ļoti gandarīts, redzot, ka skatītāji zālē smejas. Smieklī palīdz. Ja dzirdu labus smieklus, zinu, ka cilvēks kaut brīdi ir padzīvojis citā pasaulē, un tas, manuprāt, ir skaisti.»

Kad Jaunušanam piedāvāja audzināt kursu — jaunos aktierus, viņš sākumā atteicās, vēlāk uzņēmās negribīgi. Viņš iemīlēja topošos aktierus un kritiku pret sava kursa audzēkņiem uztvēra skaudri, tikpat sāpīgi kā kritiku pret sevi. Tajā pašā laikā viņš vairījās no sirsnīgākām attiecībām, saglabāja sevi barjeru, nevēlējās būt ne uzticības persona, ne padomdevējs sarežģītās dzīves situācijās. Varbūt atkal šis perfekcionisms — visu izdarīt pareizi, atbildība arī par vārdiem. Viņš baidījās sevi uzņemt svešas sāpes. Kā viņš pats saka: «Es baidījos no viņu traģēdijām».

Kaut attiecības starp viņiem neveidojas sirsnīgas, tomēr tajās valdīja savstarpējā cieņa. Un cieņu citam pret citu Jaunušans vērtēja augstu.

Astoņdesmito gadu vidū teātris aizsāk jaunu tradīciju — brīvdabas izrādes. Tūkstošiem skatītāju no visas Latvijas pulcējas,

lai redzētu «Skroderdienas Silmačos», «Mērnīku laikus», «Didrika Taizeļa brīnišķīgos piedzīvojumus». A. Jaunušans to atceras tādus kā tautas svētkus.

Šad tad A. Jaunušans aizdomājies jau agrāk par atteikšanos no galvenā režisora amata, taču viņa lēmumu paātrina astoņdesmitajos gados padomju savienībā, arī Latvijā Gorbačova ieviestā «perestroika», kas ietekmē arī teātri. Sāk «pūst jauni vēji» un prasības kļūst arvien grūtāk izpildāmas. Kritika seko kritikai un kā savās atmiņās saka E. Freibergs: «Sāpīgi, ka tie paši, kas agrāk cēlušies debesīs, sāk tevi sist.» Prioritātes ir citas. Vērtības mainās. Saprotot, ka ir par vecu, lai «pārkārtotos», viņš atstāj galvenā režisora amatu. Rūgti ir mākslinieka vārdi: «Nevēlējos, lai man tik klaji liek saprast, ka neesmu vairs vajadzīgs».

Savā atkāpšanās runā mākslas padomē viņš nevienu nevaino, netaisnojas, necenšas pierādīt. Viņš atzīst, ka saprot pārmaiņu nepieciešamību, taču nespēj vairs mainīties. Tas vairs nav viņa ceļš. Jaunušans paliek uzticīgs sev un tādām teātra modelim, kādā viņš ienāca.

Jau tā visu uztverot saasināti, atstājot galvenā režisora posteni, šīs jūtas top vēl sakāpinātākas. Viņam šķiet, ka vairs nesot šajā amatā, arī apkārtējo attieksme ir mainījusies, ka cilvēki viņam vienkārši paiet garām kā tukšai vietai, ka viņš kļuvis tāds kā neredzams. Ticot tikai savam stāstam, viņš nesaskatīja problēmu sevī pašā.

(Nobeigums nākamajā numurā)

BAZŪNE

**Latvijas Neredzīgo
bibliotēkas
bezmaksas avīze**

Izdota Braila raksta nodaļā. Iznāk reizi mēnesī.

Redaktore Gunta Bite.

E-pasts: gunta.bite@neredzigobiblioteka.lv

Mājaslapa: www.neredzigobiblioteka.lv sadaļā Jaunieguvumi

Tālrunis: 67522131

Publicētie materiāli ne vienmēr atspoguļo redakcijas viedokli.

Par publikācijām atbildīgi paši autori.